

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Лаврова В.В.,

аспірант кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.23>ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Для суспільства, культури, економіки сьогодні характерні інтенсивні зміни. В таких умовах актуальним є переосмислення основоположних засад (принципів) кримінального провадження. Принципи виступають для галузі права фактором, що допомагає підтримувати динамічний баланс розвитку. З одного боку, вони є критерієм, який виявляє недоліки системи і дає орієнтир для вдосконалення, з іншого – є базисом, що пов'язує елементи та робить систему більш стабільною.

Оскільки принцип верховенства права є багатоаспектним, для дослідження його реалізації в кримінальному провадженні доцільно визначити проблеми такої реалізації, які відображають складну структуру зазначеного принципу та основні напрями його дії.

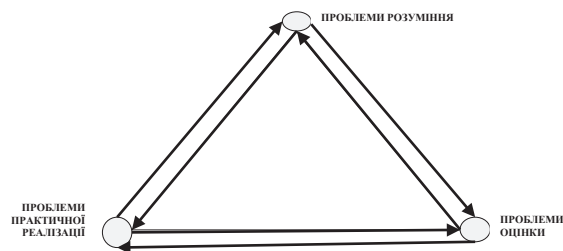
Питання принципу верховенства права в своїх дослідженнях торкалися Б. Аррунада, П. Гаудер, В.Д. Гапотій, Р. Дворкін, С.П. Добрянський, В.В. Копча, О. Луців, О. Панкевич, П. Пацурківський, С. Погребняк, П. Рабінович, О. Уварова та інші. Поняттю засад кримінального провадження увагу приділяли І. Беспалько, Ю. Грошевий, О. Кучинська, Т. Мирошніченко та інші. Принцип верховенства права як засаду кримінального провадження досліджували Ю. Аленін, І. Гловюк, В. Гончаренко, К. Дрішлюк, О. Дудоров, В. Ковальський, Крей Волкер, М. Мазур, В. Михайленко, Т. Фулей та інші.

За великої кількості ґрунтовних досліджень підходів до розуміння верховенства права не досліджувалося, як той чи інший підхід впливає на практичну реалізацію верховенства права в кримінальному провадженні. Дослідження в галузі кримінального процесу не торкалися питання можливості застосування напрацьованих соціальних наук щодо вимірювання дотримання верховенства права.

Мета дослідження – розкрити вплив принципу верховенства права на кримінальне провадження через структурований опис основних проблем реалізації принципу верховенства права в ланцюгу «осмислення – практична реалізація – оцінка» та шляхів їх вирішення в кримінальному провадженні. Ставиться завдання виявити та характеризувати зв'язки між окремими групами проблем реалізації верховенства права в кримінальному провадженні.

Якщо керуватися думкою, що реалізація принципу верховенства права – це втілення змісту правових норм у фактичній поведінці суб'єктів права [14, с. 62], а саме взяти за критерій характер і напрям поведінки суб'єктів права, то проблеми, пов'язані з реалізацією принципу верховенства права в кримінальному провадженні, на нашу думку, можна розділити на три групи: 1) проблеми розуміння; 2) проблеми практичної реалізації; 3) проблеми оцінки.

Систему та взаємодію перелічених груп проблем можна зобразити у вигляді наступної схеми:

Проблеми розуміння, по-перше, впливають на проблеми практичної реалізації, адже коли особа не розуміє, в чому ж сутність принципу верховенства права, то й дотримуватися його не може, по-друге, проблеми розуміння впливають на проблеми оцінки дотримання верховенства права, оскільки для оцінки потрібні чіткі критерії, а значить і чітке розуміння. З іншого боку, проблеми оцінки впливають на проблеми розуміння, оскільки маркери, які виявляє оцінка дотримання верховенства права, спрямовують розвиток розуміння сутності верховенства права. Проблеми практичної реалізації визначають, на які саме напрями варто звернути увагу в теоретичних дослідженнях і так далі.

Таким чином, виділені групи проблем нерозривно пов'язані між собою і тому недоцільно порівнювати їх значущість по відношенню один до одного, оскільки зміни в одній групі мають вплив на інші групи. З цього логічно слідує, що вирішувати вказані проблеми бажано паралельно та комплексно, щоб негативні фактори одних груп не сповільнювали вирішення проблем інших. Своєю чергою вирішення проблем однієї групи матиме позитивний вплив щодо інших.

Зупинимося на кожній з зазначених груп проблем більш докладно.

Якщо йти згідно з логічним ланцюгом «осмислення – практична реалізація – оцінка», то першими постають проблеми відсутності єдиного підходу до розуміння змісту принципу верховенства права.

Безпосередній вплив на верховенство права як основоположну засаду кримінального провадження справила генеза відповідного принципу як категорії філософії права та принципу правової системи взагалі. Верховенство права як засада кримінального провадження і верховенство права як принцип правової системи, на нашу думку, співвідносяться як видове та родове поняття і розглядати перше слід в парадигмі другого, але з урахуванням характерних особливостей.

У юридичній літературі й донині не вироблено єдиної позиції щодо визначення поняття верховенства права. При цьому широка палітра підходів до його розуміння вже не дає змоги «втиснути» їх в рамки наявних класифікацій [17, с. 26]. На відсутність єдиного підходу до розуміння принципу верховенства вказували такі науковці, як Р. Дворкін [9, с. 15], О. Капля [12, с. 11], [13, с. 150], О. Дудоров та М. Мазур [10, с. 133], М. Фулей [21, с. 10] та інші.

Розуміння принципу верховенства мало особливості в кожному історичному періоді і різняться воно залежно від правової системи і країни. Виділяють формальний і матеріальний аспекти верховенства права [16, с. 30], прямолінійно-механістичний і обмежувально-звужувальний підходи до розуміння [5, с. 1393]. Одні науковці вважають правильним застосування терміну «верховенство права», інші вважають вказаний термін некоректним і пропонують змінити його на «правовладдя» [4, с. 36].

На думку П. Рабіновича, О. Луціва та інших, сьогодні у правознавстві основними підходами до інтерпретації верховенства права є «інтегральний» та «поелементний» [17, с. 122]. Вказану класифікацію ми використовуємо як методологічну, оскільки з одного боку, вона дає нам змогу охопити багатоманіття поглядів на принцип верховенства права, з іншого – виділяє в цих поглядах риси, які мають вплив на практичну реалізацію принципу верховенства права в кримінальному провадженні та оцінку такої реалізації.

Науковці вказують, що з точки зору інтегрального підходу для з'ясування сутності верховенства права необхідно встановити, по-перше, яке ж соціальне явище відображається за посередництва поняття «право», а по-друге, – в чому дістає прояв, власне, верховенство цього явища.

«Поелементний» же підхід полягає, з одного боку, у запереченні можливості дати визначення загального поняття верховенства права, з іншого – у розкритті змісту верховенства права лише через вказівку на його складники, тобто на так звані «важливі» елементи. Останні нерідко називають ще й аспектами, вимогами, властивостями, підпринципами, рисами [17, с. 122].

Офіційним прикладом інтегрального підходу є Рішення конституційного суду (далі – КСУ) від 2 листопада 2004 року [17, с. 59], відповідно до

якого верховенство права – це панування права в суспільстві, а одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [19].

На нашу думку, інтегральний підхід в цілому і наведене рішення КСУ, як його приклад, хоч і має доктринальне значення, але не характерний для кримінального провадження. Згідно з ч. 1 ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, а частина друга вказаної статті містить вичерпний перелік джерел, що можуть належати до такого законодавства, і персональні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, в цей перелік не входять.

Певні складнощі може викликати відсутність єдності думок щодо елементів, з яких складається принцип верховенства права, та який у них зміст. Найбільш рельєфно елементи верховенства права, на думку М. Рабіновича, О. Луціва та інших, вирізняв ЄСПЛ: за підрахунками науковців їх кількість наближається до 25 [17, с. 77]. У п. 41 доповіді Венеціанської комісії «Верховенство права» (далі – Доповідь) йдеться про 6 елементів, а саме: законність, включаючи прозорість, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом [1, с. 177]. Міжнародна організація World Justice Project (далі – WJP) визначає Індекс верховенства права в державах світу, враховуючи 8 критеріїв [23, с. 12–13].

На нашу думку, для практичного застосування елементи верховенства права, зазначені в Доповіді, мають ряд переваг: по-перше, це офіційна позиція спеціалізованої установи Ради Європи експертного характеру за призначенням [6, с. 160]; по-друге, цілісно розкривають вказаний принцип, оскільки, з одного боку, базуються на доктринальних дослідженнях, а з іншого – формулювалися з орієнтацією на практику; по-третє, виділені лаконічно і в розумній кількості.

У ст. 7 КПК закріплено перелік засад кримінального провадження, і першою в ньому вказана така засада, як верховенство права. Відповідно до ч. 1 ст. 8 КПК кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Згідно з ч. 2 ст. 8 КПК принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики.

На нашу думку, якщо виходити з системного тлумачення вказаних положень КПК, то можна знайти аргументи як на користь того, що КПК виходить з інтегрального підходу, оскільки ми бачимо спробу дати цілісне визначення верховенству права, так і на користь того, що ст. 8 КПК виходить з поелементного розуміння верховенства права, хоч і в гранично узагальненому вигляді, а саме зводиться до акценту на такі цінності, як людина, її права і свободи.

Ми вважаємо, що зазначені підходи не виключають один одного, а знаходяться в діалектичній єдності. Можна сказати, що розглядати верховенство права з точки зору інтегрального підходу та з точки зору елементного підходу теж саме, що вирішувати математичну задачу різними способами. І хоч в літературі висловлюється думка, що ототожнення верховенства права та прав людини призводить до збіднення концепції верховенства права [2, с. 179], та все ж, на нашу думку, якщо говорити гранично узагальнено, то й інтегральний, і поелементний підходи зводяться в до забезпечення прав людини як стандарту.

У кримінальному провадженні поелементний підхід до розуміння верховенства права видається більш зручним, практично обґрунтованим і логічно може розвиватися та деталізуватися роз'ясненнями міжнародних експертних організацій.

Плюсом поелементного підходу в формулюваннях Доповіді є також вирішення питання про співвідношення верховенства права і законності, яке не одноразово піднімали в науковій літературі (наприклад В. Гончаренко, В. Михайленко та інші). Погоджуємося з О. Дудоровим, М. Мазур, які зазначають, що протиставлення верховенства права і законності взагалі позбавлене сенсу [10, с. 132]. На нашу думку, законність не має протиставлятися верховенству права, а має бути його складником.

Підсумовуючи викладене стосовно проблем розуміння верховенства права, хочемо зазначити, що погляд через призму різних підходів на зміст верховенства права – це інструментарій, який допомагає науковцям, по-перше, осмислити сутність верховенства права в усій його глибині і багатоаспектності, по-друге, розуміючи логіку рефлексії, зробити висновок, для яких цілей і який саме підхід буде більш ефективним.

Вищеописане багатоманіття в розумінні сутності верховенства права, з одного боку збагачує і стимулює розвиватися юридичну науку, але з іншого боку, створює проблеми в практичній реалізації вказаного принципу.

Концепція верховенства права має відносно конкретний перелік практичних наслідків. Ця думка є методологічно важливою [3, с. 36]. У науковій літературі часто піднімається питання неналежного дотримання принципу верховенства права України. Думки такого характеру знаходяться в проміжку від описання окремих проблем через констатацію труднощів правозастосовної практики [17, с. 10], твердження, що законотворці дуже мало і вкрай поверхово спираються на принцип верховенства права

[8, с. 32], а порушення принципу верховенства права не тягне юридичних наслідків [18, с. 6], заперечення в цілому дієвості зазначеного принципу [2, с. 176], до висновку, що верховенство права в Україні по суті відсутнє [15, с. 31].

Якщо взяти за критерій можливість регулювання на рівні норм права, то проблеми практичної реалізації верховенства права, на нашу думку, можна розділити на наступні підгрупи:

проблеми в правовому полі;

проблеми, пов'язані з людським фактором, а саме індивідуальними особливостями людей, що детерміновані мораллю, традиціями, культурою та іншими факторами, не залежними від правової системи. До таких проблем можна віднести, наприклад, психологічний вплив з боку представників правоохоронних органів з метою одержання «вигідних» для розслідування даних [7, 8].

Ми не будемо торкатися проблем, пов'язаних з людським фактором, оскільки вони лежать поза межами правового регулювання, а розглянемо докладніше проблеми, які можуть бути його предметом. Своєю чергою проблеми практичної реалізації принципу верховенства права в межах правового поля можна розділити на проблеми нормотворчості та проблеми правозастосування.

Вплив принципів на норми права є визначальним ще на стадії правоутворення [20, с. 16]. Принцип верховенства права охоплює не лише змістовний аспект, але й процедурний аспект, який базується на вимогах відповідності правотворчої та правозастосовної практики певним стандартам [21, с. 10]. Оскільки кримінальний процес, з одного боку, спрямований на вирішення конфлікту особи з державою, з іншого боку, безпосередньо пов'язаний з обмеженням прав особи, в жодній іншій сфері юриспруденції питання практичної реалізації верховенства права, а отже, і якості закону, не стоїть так гостро. Процеси нормотворчості та реалізації права вимагають науково обґрунтованих контрольних заходів [18, с. 178] і елементи принципу верховенства права можуть бути ефективним критерієм такого контролю. Реалізація верховенства права має починатися на етапі нормотворчості шляхом впровадження стандартів цього процесу, які мають бути інструментом реалізації принципу верховенства права.

Щодо реалізації принципу верховенства права під час правозастосування, як свідчать результати Індексу верховенства права, найбільша кількість проблем з реалізацією верховенства права в кримінальному провадженні в Україні пов'язана зі заангажованістю правоохоронних органів та судової системи, корупцією та проявляється на стадії досудового розслідування [23, с. 150].

Під впливом переосмислення верховенства права з точки зору його практичності набули значення питання можливості вимірювання дотримання верховенства права. Вказане ми можемо спостерігати як в правознавстві, так і в соціальних науках. Виникнення зазначеного питання і пошук на нього відповідей спричинило ряд наукових проблем.

На думку О. Уварової верховенство права є одним з принципів, до яких правозастосовник звертається для оцінки процесу праворегулювання [20, с. 16], що свідчить про цінність елементів верховенства права як критерію.

Проте щодо критеріїв і методів оцінювання існує безліч поглядів, що є логічним наслідком багатоманітності підходів до розуміння верховенства права, описаної нами вище.

На думку Пола Гаудера, нормативне і концептуальне розуміння такої «сутнісно невизначеної концепції», як верховенство права, не може мати суто філософський характер, особливо тому, що практичні аспекти верховенства права тісно переплетені з нашими уявленнями про певні країни чи інститути сучасного світу та хід історичного розвитку [3, с. 28].

Чи не єдиним офіційним правовим дослідженням критеріїв оцінки верховенства на міжнародному рівні є еталонні тести «Мірила правовладдя» [11] затвердженого Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні, розроблені на підставі елементів верховенства права, описаних в у п. 41 Доповіді.

Що стосується соціальних досліджень, на нашу думку, особливу увагу привертає Індекс верховенства права, що проводиться, як згадувалося раніше, Міжнародною організацією World Justice Project. Індекс верховенства права – це соціальне дослідження реалізації принципу верховенства права, яке

публікується з 2010 року і за період 2017–2018 року дослідило дотримання верховенства права у 113 країнах світу, включаючи Україну.

Концептуальні основи Індeksu верховенства права WJP складаються з восьми факторів, які додатково розподілені на 44 субфактори. WJP також збирає дані про дев'ятий фактор – неформальне правосуддя, яке не враховується в сукупних балах та рейтингах [23, с. 12].

Щодо значення вказаного дослідження, то думки науковців розходяться. Наприклад, на думку О. Каплі, верховенство права стає практично головним показником демократичного розвитку сучасних держав завдяки тому, що громадськість щорічно оцінює індекс верховенства права в різних країнах світу [4, с. 10]. Але, з іншого боку, ряд вчених, наприклад Беніто Аррунада [22], Пол Гаудер [3, с. 278] та інші, критикують методологію, яку використовує WJP.

Не дивлячись на наявну критику, ми вважаємо, що Індекс верховенства права – це масив корисної інформації і приклад практично апробованих критеріїв оцінки дотримання верховенства права, а напрацювання соціальних наук можуть бути використані для конкретизації елементів верховенства права під час аналізу дотримання верховенства права в різних галузях права, включаючи кримінальний процес.

Таким чином, проблеми реалізації верховенства права як засади кримінального провадження можна структурувати наступним чином:

Значення зв'язків між виділеними вище групами проблем реалізації верховенства права в кримінальному провадженні полягає в тому, що вирішення проблем однієї групи матиме позитивний ефект щодо інших груп. Для максимального ефективного результату вирішення проблем реалізації має відбуватися в усіх трьох групах.

Цінність класифікації підходів до розуміння верховенства права в тому, що, розуміючи логіку рефлексії в кожному з підходів, можна зробити висновок, для яких цілей який підхід буде ефективним, побачити їх переваги і недоліки. В кримінальному процесі поелементний підхід до розуміння верховенства права є більш зручним, практично обґрунтованим і логічно може розвиватися і деталізуватися роз'ясненнями міжнародних експертних організацій.

Концепція верховенства права, що втілена в норму-принцип і норми-правила, що регулюють кримінальне провадження, мають бути явищами ізоморфними, тобто відповідати один одному, перебувати в глибинному фундаментальному паралелізмі. З одного боку, принцип верховенства права у вигляді цілісної сукупності цінностей та вимог, які ми можемо розділити на певні елементи, і факти існування конкретних джерел права та правозастосування є субстанційно різними явищами, але елементи верховенства права мають проявлятися в описаних явищах, роблячи їх співставними. Щоб перенести теоретичну категорію на практику, важливо виділити і в цій категорії, і в практиці співставні системні елементи, що будуть базою для перенесення напрацювань доктрини в законодавство і правозастосування.

У світлі тенденції до міждисциплінарності в сучасній науці вбачається перспективним використання напрацювань соціальних наук щодо вимірювання дотримання принципу верховенства права як засади кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Верховенство права: доповідь № 512/2009 CDL, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 берез. 2011 р.). *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184
2. Гапотій В.Д. Верховенство права: сучасні наукові концепції. Монографія. Мелітополь : Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. 194 с.
3. Гаудер П. Верховенство права в реальному світі / пер. з англ. Д. Вовк та ін.. Харків : Право, 2018. 392 с.
4. Головатий С.П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип : автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня д-ра юр. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 44 с.
5. Головатий С.П. Верховенство права : монографія: У 3-х кн. Київ : Видавництво «Фенікс», 2006. Книга 3. Верховенство права: український досвід. С. 1277–1747.
6. Головатий С.П. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеціанська комісія. *Право України*. 2011. № 10. С. 154–184.
7. Гончаренко В.Г. Засади верховенства права та законності кримінального провадження в плані здійснен-

ня захисту. *Вісник академії адвокатури України*. 2013. № 3 (28). С. 6–7.

8. Гончаренко В.Г. Принцип науковості як методологія юридичного нормотворення. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. № 3. С. 32–44.

9. Дворкін Р. Верховенство права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 15–23.

10. Дудоров О.О., Мазур М.В. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні закону про кримінальну відповідальність: постановка проблеми, міжнародний і зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 129–140. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2017/36.pdf (дата звернення 01.03.2019).

11. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Мірило правовладдя : дослідження № 711/2013, схвалено Комітетом міністрів (на рівні їх заступників) на 1263-му засіданні. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/.pdf> (дата звернення: 01.03.2019).

12. Капля О.М. Верховенство права в системі принципів адміністративного судочинства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2017. Вип. 45. т. 2 С. 10–13

13. Капля О.М. Реалізація принципу верховенства права під час законотворчої діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 4. т. 1. 2017. С. 148–151.

14. Ковальський В.С. Принцип верховенства права в системі кримінального судочинства. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 59–65.

15. Погребняк С. Верховенство права в Україні: передумови та перспективи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 29–36.

16. Погребняк С. Принцип верховенства права: деякі теоретичні проблеми. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 26–36.

17. Рабінович П.М. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія / за ред. Рабінович П.М. Львів : Сполом, 2016. 200 с.

18. Рибікова Г.В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 230 с.

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

20. Уварова О.О. Роль принципів права у процесі правозастосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 20 с.

21. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. Вид. 2-ге випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

22. Benito Arruñada. Who Knows Better on the Rule of Law? Ostrom Workshop Colloquium Series Indiana University. Bloomington, November 5, 2018. URL: https://iu.mediaspace.kaltura.com/media/11+05+2018+Colloquium+Series+-+Benito+Arru%C3%BDada+%E2%80%9CWho+Knows+Better+on+the+Rule+of+Law%E2%80%9D/1_k3dti0d0 (Last accessed: 01.03.2019).

23. The WJP Rule of Law Index 2017–2018 report. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition_0.pdf (Last accessed: 01.03.2019).

Лаврова В.В. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті розкривається вплив принципу верховенства права на кримінальне провадження через опис основних проблем реалізації вказаного принципу в логічному ланцюгу «осмислення – практична реалізація – оцінка». Беручи за критерій характер і напрям поведінки суб'єктів права, автор розділяє проблеми реалізації принципу верховенства права в кримінальному провадженні на три групи: 1) проблеми розуміння; 2) проблеми практичної реалізації; 3) проблеми оцінки.

У статті надається характеристика зв'язку між проблемами розуміння змісту принципу верховенства права, проблемами практичної реалізації та оцінки дотримання вказаного принципу. Оскільки виділені групи проблем нерозривно пов'язані між собою, то, на думку втора, недоцільно порівнювати їх значущість по відношенню один до одного, адже зміни в одній групі мають вплив на інші групи. З цього логічно слідує, що вирішувати вказані проблеми бажано паралельно та комплексно, щоб негативні фактори одних груп не сповільнювали вирішення проблем інших.

Під час розгляду проблем розуміння принципу верховенства права як основоположної засади кримінального провадження за основу взятий поділ підходів до інтерпретації верховенства права на «інтегральний» та «поелементний». Погляд через призму різних підходів на зміст верховенства права – це інструментарій, який допомагає науковцям осмислити сутність верховенства права в усій його глибині і багатоаспектності.

Проблеми практичної реалізації автором розділено на ті, що лежать в межах правового регулювання, і ті, що знаходяться поза такими межами. Своєю чергою проблеми першої групи пропонується розділити на проблеми нормотвочості і проблеми правозастосування. Автор підкреслює значення стандартів нормотворчості як інструмента для реалізації принципу верховенства права.

В проблемах оцінки дотримання верховенства права виділено групи проблем в юридичних дослідженнях і проблеми в соціальних дослідженнях. Автором резюмується перспективність застосування напрацювання соціальних наук щодо вимірювання дотримання верховенства права під час дослідження права як засади кримінального провадження.

Ключові слова: верховенство права, засади кримінального провадження, нормотворчість, правозастосування, вимірювання верховенства права.

Lavrova V.V. PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF THE RULE OF LAW IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Principles for the law are the factors, which helps to maintain a dynamic development balance. On the one hand, they are a criterion that reveals system shortcomings, and provides a benchmark for improvement, on the other hand, a basis that binds the elements and makes the system more stable. A demonstrative reflection of the directions of action of this principle and its complex structure is the problem of its implementation.

The purpose of the study is to reveal the influence of the rule of law on criminal proceedings, through a structured description of the main problems of implementing the rule of law principle. The task is to identify and characterize the relationship between individual groups of problems of the implementation of the rule of law in criminal proceedings, namely, the versatile influence between the problems of understanding the content of the rule of law principle, its practical implementation and the methodology for its evaluation.

The problems of the implementation of the rule of law in criminal proceedings can be divided into three groups: 1) problems of understanding; 2) problems of practical implementation; 3) implementation evaluation problems.

The methodological significance of the links between the above-identified groups of problems in implementing the rule of law in criminal proceedings is that solving problems of one group will have a positive effect on other groups.

Understanding the rule of law has particular features in each historical period, varies depending on the legal system, and the country. Between different approaches to understanding the rule of law, the author uses the division of approaches to the interpretation of the rule of law into “integral” and “by elements”. It is concluded, that the above approaches have both pluses and minuses, are in a dialectical relationship, and should be used depending on the goals and situation.

The signify of classifying approaches to understanding the rule of law is that by understanding the logic of reflection in each of the approaches can be inferred for what purposes an approach will be effective, to see their advantages and disadvantages.

Problems of practical implementation by the author are divided, firstly, within the limits of legal regulation and, secondly, those that are beyond such limits. In turn, the problems of the first group are proposed to divide the problems of rule-making and the problem of law enforcement. It is concluded that the realization of the rule of law should begin at the stage of rule-making through the introduction of standards of this process, which should be an instrument for implementing the rule of law principle.

There are many views on the criteria and methods of evaluation, which is the logical consequence of the diversity of approaches to understanding the rule of law described above. Problems in assessing the observance of the rule of law differentiated to groups of problems in legal research and problems in social studies. The author gives an example of the most authoritative legal and social studies devoted to the measurement of the rule of law.

Key words: rule of law, legality, principles of criminal proceedings, rule-making, law application, measures the rule of law.